

*Кирилко Д.**

МАНІПУЛЯТИВНІ ТЕХНОЛОГІЇ ФОРМУВАННЯ СУСПІЛЬНОЇ ДУМКИ НА ПРИКЛАДІ ТЕЛЕВІЗІЙНИХ НОВИН

У наш час маніпулювання свідомістю в соціальних науках розглядається як достатньо поширений метод, який формувався і відточувався як зброя протягом всієї історії розвитку людства.

Сучасний термін «маніпуляція» має коріння в складній багатозначній, багатофункціональній категорії, яка має походження з латинської мови, «*manipulus*»: *manus* – «рука» («*manipulus*» – «жменя», від «*manus*») і «*ple*» – «наповнювати» [1]. В умовах розвитку інформаційного суспільства сутність маніпуляції вже розглядається як важлива складова соціальної кібернетики та політології, коли маніпуляції з людьми відбуваються із застосуванням технічних та технологічних засобів масової інформації.

Виданий в Нью-Йорку в 1969 р. «Сучасний словник соціології» визначає маніпуляцію як «вид застосування влади, за якого той, хто володіє нею, впливає на поведінку інших, не розкриваючи сутність поведінки, яку він від них чекає» [2].

Американський професор Г. Шіллер характеризує маніпуляцію як приховане програмування думок, намірів, почуттів, ставлень, установок поведінки. Російський дослідник Д. Волкогонов розуміє під терміном «маніпуляція» панування над духовним станом людей, управління зміною їх внутрішнього світу. Він вважає, що маніпуляція відбувається за допомогою навіювання масам певних стереотипів мислення, формування такої громадської думки, яка є вигідною маніпуляторіві.

Маніпулювання ґрунтується на брехні й обмані. Причому, в основі цієї брехні лежать корисливі інтереси. Маніпулятивна діяльність перетворює вибір громадян із вільного свідомого рішення у формальний акт, задалегідь запрограмований спеціалістами по формуванню громадської думки. Поширення маніпулювання пов'язане і з тим, що воно має ряд переваг порівняно з силовими й економічними методами панування: по-перше, воно здійснюється непомітно для тих, ким маніпулюють; по-друге, воно не несе за собою прямих жертв і крові; і, по-третє, маніпулювання не вимагає великих матеріальних затрат, які необхідні для підкупу або заспокоєння численних політичних противників.

Сумний прогноз стосовно майбутнього маніпулятивних технологій належить перу відомого англійського філософа, лауреата Нобелівської премії Бертрана Рассела (1872—1970), який у книзі «Вплив науки на суспільство» відзначив, що якщо раніше словосполучення на зразок «сніг — білий» було прикладом безперечної істини, то у майбутньому вченим доведеться з'ясувати, «...у скільки обійдеться з розрахунку на одну голову, переконати людей у тому, що сніг чорний, і наскільки дешевше переконати їх у тому, що він темно-сірий... Хоча ця наука... буде ретельно вивчатися, її студіювання буде обмежене строгими рамками правлячого класу. Простому народу не дозволять знати, як виникають його переконання. Коли ж ця техніка вдосконалиться, кожен уряд, який кон-

* студентка 4 курсу спеціальності «міжнародна інформація» Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Науковий керівник: доц. Белоусова Н. Б.

тролює виховання нового покоління, зможе тримати у підпорядкуванні своїх підданих, не потребуючи ні армії, ні поліції».

Як уже зазначалось, найважливіша роль у процесі маніпулювання громадською думкою належить ЗМІ й особливо телебаченню.

Для цієї мети ЗМІ відпрацьовано велику кількість прийомів. Інститут аналізу пропаганди (СІА) узагальнив ці прийоми і виділив ряд найпоширеніших методів маніпулювання громадською думкою: «визначення», «блискуча все загальність», «рекомендація», «підтасовування карт», «перенесення», «підміна», «свої хлопці», «зміщення акцентів».

Основним матеріалом, за допомогою якого ЗМІ здійснюють свої маніпуляції є інформація. А інформацію можна сфабрикувати, видаючи її за справжню, спотворити шляхом неповного, однобокого подання, відредагувати, добавивши різноманітні вигадки, інтерпретувати факти у вигідному для маніпулятора світлі, приховати важливу інформацію, якісь суттєві деталі, відбирати факти, відповідно до своєї позиції, опублікувати правдиву інформацію тоді, коли вона вже втратила свою актуальність, неточно процитувати, навівши лише частину фрази або виступу, яка будучи вирваною з контексту набуває іншого, іноді протилежного сенсу [3].

Сьогодні телебачення – засіб тиражування духовної цінності та соціальної норми, які в систематизованому вигляді відбивають пануючі світоглядні уявлення, суспільний настрій. Розповсюдження інформації на телебаченні є засобом політичного, економічного та інших видів впливу на свідомість та діяльність людей. Сучасна людина певною мірою є «телелюдиною», телебачення відіграє важливу роль у її існуванні [4].

Телевізійні новини, а провідних телеканалів, завжди перебувають у центрі уваги громадськості і політикуму. Новинні програми – своєрідний інформаційний епіцентр телебачення. Їхнє виробництво постійно вдосконалюється, мета новинного процесу – здобути високого рейтингу, тобто залучення якомога ширшої аудиторії.

Вплив новин існує не лише на суспільну думку, а на теледипломатію. Широковідомий «ефект CNN» – це теорія в політичній науці, яка припускає, що розвиток популярного 24-годинного міжнародного каналу телевізійних новин, відомий як Cable News Network, або CNN, дуже вплинув на проведення зовнішньої політики держав у пізній період холодної війни.

Новинна інформація глобальних телеканалів дозволяє навіть включати ті чи інші питання в порядок денний багатьох політиків, визначає пріоритет найважливіших тем. Тому в багатьох урядових і дипломатичних установах телевізори в офісах налаштовані на CNN чи BBCWorld.

Телебачення часто нав'язує глядачам викривлені пропорції світу: катастрофи, вибухи, смерті і мало позитиву. Новини у багатьох випадках не інформують, вони залякують і розважають. Прикро, що значною мірою ця загальна тенденція відобразилася на другому за показниками рейтингів всеукраїнському каналі «Студія 1+1». Ще у березні 2008 нові власники даного телеканалу – компанія «СМЕ» – оголосила про переорієнтацію «ТСН». Згідно з новими правилами, «90 % новин, що входять до випуску, формуються за ознаками шести «С» та одного «Г». Йдеться про Скандали, Сенсації, Страх, Секс, Смерть, Сміх та Гроші. Тобто майже всі новини, що наповнюють випуск і відповідно цікаві для глядачів, мають вищезгадані ознаки. Дуже ефективні журналістські розслідування, прихована камера. Виняток – деякі новини культури і мистецтв – вони мають розважати» [7].

У діяльності телебачення велика увага приділяється ролі новин як одного із фундаментів громадської думки. Значна частина населення не читає газет, тому телевізійні новини є головним джерелом інформації про те, що відбувається в країні та світові. У зв'язку з

цим, працівники ТСН використовують різноманітні прийоми роботи з інформацією для її оптимального впливу на споживачів. Це замовчування, перестановка, залучення авторитетного посередника, підбір опитування і рейтингів, підбір цитат, використання емоцій, монтаж [5].

Але 1+1 – не єдиний канал, який використовує подібні маніпулятивні технології, ними користуються всі українські телеканали. Слід звернути увагу на різючу відмінність вечірніх та нічних випусках новин. У нічних випусках у журналістів «прорізується» голос, вони оприлюднюють досить сміливі власні оцінки подій, роблять сюжети значно професійніше, більше дотримуючись принципів «гарної журналістики».

На українських телеканалах часто використовується також прийом «підтасовування карт», коли журналісти пересмикують поняття, події, фігури, вводячи цим аудиторію в оману. Майже на всіх телеканалах є ще один прийом – «останнє слово». Тобто після останнього повідомлення про протилежні позиції журналіст насамкінець викладає позицію тільки однієї з сторін.

Інколи використовується прийом сарказму та іронії, коли важливі події стають смішними і неістотними. Зрозуміло, що в цьому разі права аудиторії на інформацію також порушуються.

Одним із способів маніпулювання є компромат, особливо в періоди політичних протистоянь. Взагалі, суспільство має знати про політиків усе, що стосується виконання ними своїх обов'язків. Однак загроза компромату в тому, що він представляє особу з одного боку та часто містить повністю або частково неправдиву інформацію [6].

Отже, новини - це головне джерело інформації про події та явища, які відбуваються у світі. Вони впливають на свідомість глядачів, використовуючи прийоми роботи з інформацією, формуючи тим самим громадську думку про певні події та явища. Телебачення часто нав'язує глядачам спотворені реалії, новини в багатьох випадках не інформують, а залякують глядачів. Тому сьогодні актуально вивчати маніпулятивні технології, які застосовуються під час трансляції сюжетів новин, щоб навчитися розпізнавати неправдиву та недостовірну інформацію і бути правильно поінформованим.

Література

1. Брижко В.М Інформаційне право: нормативні та методологічні засади упорядкування інформаційних відносин / В.М. Брижко, М.Я. Швець. – К.: НДЦПІ АПрН України, 2009
2. Кара-Мурза С. Манипуляция сознанием / С. Кара-Мурза. – М., 2000. – С. 11.
3. Танчин І.З. Соціологія [Електронний ресурс]. / І.З. Танчин. Режим доступу: http://pidruchniki.ws/15010922/sotsiologiya/manipulyuvannya_gromadskoju_dumkoju
4. Багиров Э.Г. Место телевидения в системе средств массовой информации и пропаганды: учеб. пособие / Э. Г. Багиров. – М.: изд-во Моск. ун-та, 1976
5. Кушніров О.О. Сучасні технології інформаційного впливу [Електронний ресурс]. / О.О. Кушніров. Режим доступу: <http://kref.ru/info/reklamazhurnalistikapr/134547/>
6. Іванов В.Ф., Сердюк В.Є. Журналістська етика. [Електронний ресурс]. / В.Ф. Іванов, В.Є. Сердюк. Режим доступу: http://www.cje.org.ua/additional/ivanov/Ivanov_143-152.pdf
7. Ральська В. Телебачення як засіб маніпуляції масовою свідомістю [Електронний ресурс]. / В. Ральська. Режим доступу: <http://naub.org.ua/?p=834>